

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет Психології і соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

кафедра соціальної допомоги та практичної психології

(повна назва кафедри)

Дипломна робота бакалавра

на тему: «Вплив акцентуацій характеру на навчальну мотивацію
старшокласників»

«The impact of character accentuation on the learning motivation of high school students»

Виконала: студентка **денної** форми навчання

Напрямок підготовки 6.030102 Психологія

Шляхова Дар'я Дмитрівна

(ПП)

Керівник ст. викладач Суслова В.О.

Рецензент ст. викладач Уханова А.І.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ _____ від 11 червня 2018 р.

Завідувач кафедри
Псядло Е.М.

(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № _____
протокол № ____ від _____ 2018 р.

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК

Аймедов К.В.

(підпис)

ЗМІСТ

ВВЕДЕННЯ.....	3
ГЛАВА I ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ В КОНТЕКСТІ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	6
1.1 Поняття акцентуації характеру.....	6
1.2 Особливості юнацького віку (старшокласників).....	17
1.3 Мотивація навчальної діяльності у старшокласників.....	22
ВИСНОВКИ ПО ГЛАВІ I.....	34
ГЛАВА II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	37
2.1 Мета, процедура проведення дослідження та методики діагностики.....	37
2.2 Аналіз емпіричних даних і узагальнення результатів дослідження.....	38
2.3 Статистична обробка за критерієм Пірсона (хі-квадрат).....	51
ВИСНОВКИ ПО ГЛАВІ II.....	54
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59

ВВЕДЕННЯ

Актуальність дослідження. Поняття "акцентуація" введено К. Леонгардом і означає надмірну вираженість окремих характеристик і їх поєднань, представляє крайні варіанти норми, які межують з психопатіями, а так само надмірне загострення окремих рис особистості, явище залежне багато в чому від сформованої соціальної ситуації. Різні акцентуації характеру припускають різні типи і методи виховання, в залежності від чого вони можуть згладити або загострити основні проблеми, що виникають у старшокласників.[19]

Ті положення пояснюють актуальність постановки та розробки проблеми акцентуації характеру в учнів старших класів.

Акцентуація (від лат *Assensus* - наголос, підкреслення), розглядаються як крайні варіанти норми, при яких окремі риси характеру гіпертрофовані і проявляються у формі «слабких місць» в психіці індивіда: виборчої її уразливості щодо деяких впливів при добрій і навіть підвищеній стійкості до інші дії. Окремі акцентуовані риси характеру зазвичай бувають достатньо компенсовані. Однак у важких ситуаціях у людини з акцентуованим характером може виникнути порушення поведінки. Акцентуації характеру, його "слабкі місця" можуть бути явні чи приховані, які виявляються в екстремальних ситуаціях. Учні з особистісною акцентуацією більш податливі впливу середовища та більш схильні до психічної травми. І якщо несприятлива ситуація завдає удар по «слабкому місцю», то вся поведінка таких осіб різко видозмінюється і починають домінувати особливості акцентуації. [19,20]

Таким чином, тема акцентуації характеру у старшокласників є актуальною науково-практичною проблемою соціальної психології. Це обумовлено, по-перше, тим, що формування нових ринкових відносин веде до змін найважливіших інститутів соціалізації: сім'ї, школи. Все це відбивається на житті покоління, від якого залежить економічний розвиток.

Молоде покоління особливо гостро реагує на складну соціальну обстановку, в цій ситуації їм потрібно психологічний і педагогічний супровід. Психологу необхідно володіти фактичним матеріалом про причини, наслідки та особливості роботи зі школярами. Крім того, відзначимо, що існує порівняно невелика кількість робіт, присвячених акцентуації характеру у старшокласників, причин її виникнення та способів подолання. У зв'язку з тим, що проблема мотивації навчання настільки велика, що не може бути охоплена нашим дослідженням ми звузили її до вивчення видів і рівнів навчальної мотивації.

Об'єкт дослідження: учні старших класів з акцентуацією характеру.

Предмет дослідження: вплив акцентуації характеру на види і рівні навчальної мотивації старшокласників.

Ціль роботи: вивчення акцентуації характеру у старшокласників в контексті видів і рівнів їх навчальної мотивації.

Гіпотеза дослідження: нами висунуто припущення про наявність впливу акцентуєваних рис характеру старшокласників на види і рівні навчальної мотивації.

Для успішного вирішення поставлених завдань необхідно провести огляд літературних джерел з досліджуваної проблеми, підібрати методи дослідження, провести дослідження і оцінити результати.

Задачі:

1. Вивчити основні підходи до проблеми акцентуацій характеру старшокласників у психологічній літературі.
2. Дати загальну характеристику акцентуації старшокласників.
3. Охарактеризувати вікові особливості учнів старших класів.
4. Розглянути поняття видів і рівнів навчальної мотивації старшокласників.
5. Провести психодіагностичне обстеження випробовуваних і виявити показники акцентуації і їх взаємозв'язок з рівнями і видами навчальної мотивації старшокласників.
6. Провести попередній аналіз даних отриманих за методиками.

7. Проаналізувати і узагальнити в графіках вплив акцентуації характеру у старшокласників на види і рівні навчальної мотивації.

Методи дослідження:

Теоретичний метод: аналіз теоретичної та науково-методичної літератури;

Клінічний метод: бесіда, спостереження;

Клінічний метод є найбільш поширеним і поки найбільш точним для визначення типів психопатій і акцентуацій характеру. Цей метод складається з опитування учнів, їх батьків, педагогів і спостереження за їх поведінкою.

Емпіричні методи - збір інформації про психічні особливості, як окремого учня, так і соціальної групи (тестування, експеримент) в контексті даного дослідження. [5]

База дослідження: дослідження проводилося з 05.03 по 04.05.2018г. Участь брали учні НВК "Інтелект" м. Одеси і Березанської середньої школи Одеської області.

Вибірка складалася з 47 осіб.

Достовірність і обґрунтованість результатів забезпечується в узгодженості сукупності теоретичних положень і виведення в як між собою так і даними експериментальних досліджень з результатами психологічного обстеження та застосування математичних методів обробки даних.

Практична значимість: отримані в роботі дані можуть бути використані вчителями, батьками, соціальними працівниками для корекції видів навчальної мотивації старшокласників з акцентуацією характеру.

Структура дипломної роботи:

Дана дипломна робота містить 62 сторінки тексту, 12 таблиць, 5 діаграм, 2 додатка (А,Б), бібліографічний список, дипломна робота складається з 61 джерела, вступу, двох розділів, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

У підсумку зазначимо, що нами, в основному, вирішені всі поставлені завдання:

Ми вивчили термінологію і основні підходи до проблеми акцентуації характеру учнів старших класів з науково - методичної та психологічної літератури, розглянули класифікації акцентуацій і їх види.

Це дозволило нам перейти до характеристики юнацького віку, зокрема особливостей акцентуації характеру властивих даному віку.

Також нами вивчена навчальна мотивація її класифікації і види що дозволило нам, перейти до експериментальної частини нашої роботи.

Нами опрацьовані 51 джерело.

Емпіричне дослідження охопило 47 учнів 10-11 класів НВК "Інтелект" м. Одеси і Березанської середньої школи Одеської області.

Нами використовувалися такі емпіричні методи як збір інформації про учнів (бесіди з шкільним психологом, класним керівником та спостереження), а також методики: 1) методика Леонгарда; 2) методика Лук'янової, які дозволили нам виявити типи акцентуації старшокласників; їх рівень і вид навчальної мотивації і проаналізувати отримані результати, оформити їх у таблиці і графіки.

Особливу увагу було приділено вивченню проблеми акцентуації характеру. Нами вивчені ряд визначень даного поняття і основні підходи і характеристики даного явища. У тому числі представлена порівняльна характеристика двох основних класифікацій типів акцентуації характеру за К. Леонгардом і А.Є. Лічко, а також види акцентуації.

Вивчення проблеми акцентуації характеру старшокласників викликало необхідність дослідження даної вікової групи (юність), так як цей вік значно відрізняється від попередніх вікових груп шкільного віку. Це пов'язано з тим, що перед старшокласниками стає проблема вибору подальшого життєвого шляху тому вони звернені в майбутнє, учні даного віку прагнуть до

незалежності, у них підвищується рівень самоконтролю і критичність в оцінки оточуючих. Крім того, у більшості учнів провідною стає пізнавальна діяльність та вибірковість до навчальних предметів.

Нами вивчені три типи ситуації джерела тривожності: ситуація пов'язана зі школою, спілкуванням з учителями що актуалізує уявлення про себе і ситуація спілкування. Найбільш складна для даного віку є ситуації, в яких потрібно самому учню надати підтримку, або прийняти її від інших людей, а так само пов'язане з умінням реагувати на провокуючу поведінку і вміння відповідати на несправедливу критику.

Відзначимо що головним психологічним придбанням даного віку є розуміння цінностей свого внутрішнього світу, зовнішній світ у них починає сприймається через себе.

Як зазначалося, вибір подальшого життєвого шляху стає центром життєвої ситуації, впливає на діяльність старшокласників їх інтереси. У зв'язку цим ставлення до школи стає більш прагматичним.

Крім того, в цьому віці особливо гостро проявляються деякі риси характеру. Наприклад, посилення такої властивості, як гіпертимність призводить до підвищеної активності і збудливості.

В контексті дослідження теми нашої роботи вивчалось мотивація навчальної діяльності старшокласників. Були вивчені основні психологічні теорії з даного питання таких вчених як П.Я. Гальперін, Т.А. Ільїна, А.К. Маркова та інші.

Дано визначення поняття мотиву і мотивація, особливу увагу приділено пізнавальним мотивом, а також надано основні характеристики різновидів мотивів навчальної діяльності.

В роботі представлені класифікації мотивів за Т.А. Ільїної і А.К. Маркової. Нами вивчена проблема зовнішніх і внутрішніх мотивів, що було необхідно для подальшого експериментального дослідження.

Емпірична частина нашої роботи полягала у визначенні впливу акцентуації характеру на види і рівні навчальної мотивації старшокласників.

Дослідження проводилося з 05.03 по 04.05.2018г. Участь брали учні НВК "Інтелект" м. Одеси і Березанської середньої школи Одеської області. Вибірка складалася з 47 осіб.

При виборі методик психологічного дослідження ми спиралися на основний діагностичний інструментарій, який використовується для діагностики акцентуації характеру (Опитувальник К. Леонгарда - Г. Шмішека Методика діагностики акцентуацій характеру) і вивчення навчальної мотивації (Методика вивчення мотивації старшокласників за М. Лук'янової) старшокласників.

У нашому дослідженні був проведений аналіз різних типів акцентуації характеру старшокласників які були співвіднесені з видами і рівнями навчальної мотивації. По кожному типу акцентуації були отримані рівні мотивації: високий, нормальний, знижений і низький, а так само виявлені види мотивації: зовнішній, внутрішній і рівний.

По кожному виду акцентуації надані практичні рекомендації вчителям.

Нами був проведений статистичний аналіз отриманих даних за критерієм χ^2 -квадрат, які представлені у таблицях.

Нами використовувався критерій кореляції χ^2 -квадрат Пірсона - метод статистики, що дозволяє визначити наявність або відсутність лінійного зв'язку між двома кількісними показниками, а також оцінити її тісноту і статистичну значущість.

Іншими словами, критерій кореляції Пірсона дозволяє визначити, чи є лінійний зв'язок між змінами значень двох змінних.

Критерій кореляції Пірсона дозволяє визначити, яка тіснота (або сила) кореляційної зв'язку між двома показниками, виміряними за кількісною шкалою.

Результати статистичної обробки представлені у 3-х таблицях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Ю.М. Насилие. Человек. Общество. /Ю.М. Антонюк– М.: 2001.
2. Асеев В.Г. О формах мотивационно-ценностного отношения к действительности // Материалы IV Всесоюзного съезда Общества психологов. / В.Г. Асеев – Тбилиси:,1971.
3. Божович Л.И. Проблемы формирования личности. / Л.И. Божович– М.: 2004.
4. Божович, Л.И. Проблема развития мотивационной сферы ребенка // Изучение мотивации поведения детей и подростков / Под ред. Л.И. Божович, Л.В.Благонадежной. - М.: 1972, с.7-44.
5. Бурлачук, Л.И. Словарь-справочник по психодиагностике./ Л.Ф.Бурлачук, С.М.Морозов. – Киев: - Наукова Думка, 1989. – 196 с.
6. Вилюнас В.К. Психология развития мотивации. / В.К. Вилюнас - СПб.: Речь, 2006. - 458 с.
7. Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека./ В.К. Вилюнас - М.: Изд-во МГУ, 1990. - 288 с.
8. Вилюнас В. К. Теория деятельности и проблема мотивации // А.Н. Леонтьев и современная психология: Сб. статей памяти А.Н. Леонтьева / Под ред. А.В. Запорожца и др. — М.: Изд-во МГУ, 1983. 191—200с.
9. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. / Л.С. Выготский – М.: Изд-во Смысл, Изд-во Эксмо, 2005.
- 10.Гальперин П.Я. Основные результаты исследования по проблеме “формирование умственных действий и понятий”. / П.Я. Гальперин - М.: Изд-во МГУ, 1995.
- 11.Гальперин П.Я. Психология как объективная наука: Избр. психол. тр. /Под ред. А.И. Подольского. - М.: МОДЭК, 1998. - 480 с.
- 12.Гальперин П.Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий // Исследования мышления в современной психологии. / П.Я. Гальперин - М.: Наука, 1966.

13. Гальперин П.Я. Актуальные проблемы возрастной психологии: Материалы к курсу лекций. / П.Я. Гальперин, А.В. Запорожец, С.Н. Карпова - М.: Изд-во МГУ, 1998. - 118 с.
14. Гордеева Т.О. Мотивация достижения: теории, исследования, проблемы // Современная психология мотивации / Под ред. Д.А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2002. - 47-102 с.
15. Ильин Е.П. «Мотивация и мотивы». / Е.П. Ильин – СПб.: 2008.- 512с.: ил.- (Серия «Мастера психологии».) 262 с.
16. Ильин, Е.П. Сущность и структура мотива / Е.П. Ильин // Психологический журнал. - 1995. - Т.16, №2.
17. Олаф Кооб. Темная ночь души. Пути выхода из депрессии. / Кооб. Олаф - М.: 2002.
18. Кон И.С. Психология ранней юности. / И.С. Кон – М.: 1989.
19. Леонгард К. Акцентуированные личности. /К.Леонгард. - Киев, 1981.- 79 с.
20. Личко, А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. / А.Е.Личко. – Ленинград: Медицина, 1983. - 76 с.
21. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков / Психология индивидуальных различий. / Под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, В.Я. Романова. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 288-318 с.
22. Магомед-Эминов М.Ш. Анализ когнитивного подхода в зарубежных теориях мотивации // Вопросы психологии. / М.Ш. Магомед-Эминов, И.А. Васильев - М.: Изд-во. Педагогика 1986. - № 5. 161 – 168 с.
23. Манукян С.П. Потребности личности и их место в педагогической концепции мотивов учения // Вопросы психологии. / С.П. Манукян - 1984. - № 4.
24. Маркова, А.К. Исследование мотивации учебной деятельности и идеи Л.С. Выготского / А.К. Маркова // Научное творчество Л.С. Выготского и современная психология. - М., 1981.

- 25.Маркова, А.К. Формирование мотивации учения: Кн. для учителя / А.К. Маркова, Т.А. Матис, А.Б. Орлов - М.: Просвещение, 1990. - 192 с.
- 26.Мильман В.Э. Внутренняя и внешняя мотивация учебной деятельности // Вопросы психологии. / В.Э. Мильман - 1987. - № 5.
- 27.Немов Р.С. Психология: Учеб.для студ.высш.пед.учеб.заведений: В 3 кн. – 3-е изд. – М.: Гуманит.изд.центр ВЛАДОС, 2000. – Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – 640 с.
- 28.Немов, Р. С. Психология /Р.С.Немов. - М., ВЛАДОС ИМПЭ им. А. С. Грибоедова, 2002. – 225 с.
- 29.Немов, Р С. Практическая психология /Р.С. Немов. – М.: ВЛАДОС, 1998. – 416 с.
- 30.Общая психология /Состав. Е.И. Рогов - М. ВЛАДОС, 1995. – 532 с.
- 31.Олаф Кооб. Темная ночь души. Пути выхода из депрессии. - М.: 2002. – 253 с.
- 32.Основы психодиагностики. Под ред. Шмелева, А. Г. "Феникс" Ростов – на – Дону, 1996.
- 33.Основы психологии: практикум для студентов вузов. – Ростов-н/Д.: Феникс, 2002. – 382 с.
- 34.Практикум по возрастной психологии: Учеб. пособие / Под ред. Л.А. Головей, Е.Ф. Рыбалко. – СПб.: Речь, 2002.
- 35.Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: Учеб. пособие / Под общей ред. А.А.Крылова, С.А. Маничева. – СПб.: Издательство «Питер», 2000.
- 36.Профет. Э.К. / Д. Беннет, Н. Херн. Воспитание души вашего ребенка. - М.: 2000.
- 37.Рабочая книга школьного психолога / Под ред. И.В.Дубровиной. – М.: Просвещение, 1991.
- 38.Райгородский, Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. /Д.Я.Райгородский. - Самара: Издательский Дом

- "БАХРАТ", 1998. - 69-76 с.
39. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста. /Ф. Райс - СПб.: Изд-во «Питер». 2000. – 342 с.
40. Реан А.А. и др. О ценностно-мотивационной сфере студентов-универсантов / Реан А.А., Андреева Т.В., Киреева Н.П., Москвичева Н.Л. // Ананьевские чтения-99: Тезисы научно-практической конференции. - СПб., 1999.
41. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога. Книга 1. /Е.И. Рогов – М., 2000.
42. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн – СПб.: Питер Ком, 1999. – 720 с. – (Серия «Мастера психологии»).
43. Соколова Е.Т. Мотивация и восприятие в норме и патологии. / Е.Т. Соколова - М.: МГУ, 1996. - 128 с.
44. Сосновский Б.А. Мотив и смысл (психолого-педагогическое исследование). / Б.А. Сосновский - М., 1993.
45. Трус И. Модель социально-психологического сопровождения подростков с акцентуациями характера // Воспитание школьников./ И. Трус – 2003 г. – №3. 26-31 с.
46. Фридман Л.М. Психологический справочник учителя. / Л.М. Фридман, И.Ю. Кулагина– М., 2003.
47. Хекхаузен, Х. Мотивация и деятельность: В 2 т. - Т. 1 / Под ред. Б.М. Величковского - М., 1986. - 408 с.
48. Хьелл, Л. Теории личности: основные положения, исследования и применение. / Л. Хьелл, Д. Зиглер – СПб.: 2003. –112 с.
49. Щербакова Н.М. Психологические методики для определения характера. / Н.М. Щербакова, М.Я. Ливинцева - Иркутск, ИГПУ, 1996.
50. Эльконин Б.Д. Введение в психологию развития (в традиции культурно – исторической теории Л.С. Выготского). – М.: Тривола, 1994. – 253 с.
51. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. / Э. Эриксон - М., 1996. 344 с.